

Järnleden

Av RUNE BLIDH

Jag har alltid gillat vandringsleder. När Järnleden blev verklighet kände jag genast att den vill jag gå. Jag gick den första gången 2013 och i slutet av juni 2015 gjorde jag det för andra gången. Precis som vid det första tillfället tillsammans med min son Markus.

Järnleden har fått status som Värmlandsled, vilket innebär att den uppfyller ett antal kriterier angående vägvisare, markeringar, spångar och informationsskyltar. Den har till och med hamnat på en lista över Sveriges tio bästa vandringsleder.

Leden börjar vid Hytte i Nässundet, precis där man svänger av riksväg 26 mot Lungsund. Där finns en parkeringsplats med en karta över den 30 kilometer långa sträcka man har framför sig samt information om Hytte och dess betydelse för järntransporterna. Sträckan avskräcker oss dock inte utan vi ser fram mot en spännande dag, som skall fylla oss med nya intryck.

Järnleden började anläggas under Gustav Wasas tid och blev sedan en viktig transportled av järn från de många stångjärnsbruk som fanns i Bergslagen. Det måste ha varit ett tufft jobb att gå med oxarna som drog vagnar, och på vintern slädar, fullastade med järn ner till Kristinehamn för vidare transport ut i världen. Leden som nu anlagts lär överensstämma med den ursprungliga mellan Hytte och Älvbron, vilket är halva sträckan. Därefter skiljer den sig lite från den historiskt riktiga.

Tavlan vid starten i Hytte.

Foto: Markus Blidh.

Vi börjar vår vandring

Vi inleder vår vandring vid halvnotiden. Den börjar med en uppforsbacke längs en grusväg. Det finns en hel del bebyggelse längs de inledande fem kilometerna. Efter att ha passerat något som ser ut som ett gammalt soldattorp fortsätter leden över en blomsteräng full av smörblomster och hundkäx, innan den åter kommer in på en grusväg. Från slätterängen bredvid hörs buskskvätans smackande varningsläte.

Vid Norsbäcken kommer man till norra änden av Bergsjön. Informationstavlan förtäljer att när Norsbäckens kanal mellan Hyttsjön och Bergsjön breddades och fördjupades i mitten av 1600-talet, började Järnleden att tappa sin betydelse och järnet kunde istället skeppas vattenvägen ner till Sjöandan. Man kan tänka sig vilka hemska umbäranden det måste ha varit för de som med handkraft byggde kanalen. Vi går nu in i skogen på en mindre stig och går på en spång över en bäck, där leran på ömse sidor om bäcken vittnar om att det varit översvämning.

Vid Varrvikshöjden går det uppför innan vi kommer ner till Arvidstorp-svägen och det åter blir grusväg. I en liten uppforsbacke stannar vi till och lyssnar på fågelsång. I nedre änden av backen sjunger svarthättan och i övre delen trädgårdssångaren. Det är nästan som om de tävlar om vem som kan

Trädgårdssångaren hör hemma i lövskog och är en av våra mest oansenliga småfåglar.

Foto: Lars-Peter Jansson.

sjunga vackrast. Kanske de lärt sig av oss människor och våra ständiga tävlingar i musik.

Det är en hel del bebyggelse längs vägen. Röda stugor med vita knutar. Vid Bergsjötorpet har vi gått fem kilometer. Leden viker nu av västerut och vi lämnar grusvägarna och går in på skogsstigar, som slingrar sig fram mellan barkträden, och man får lyfta på fötterna för att inte snubbla på rötter och stenar längs stigen. Efter någon kilometer kommer vi till ett parti där man håller på och avverkar skog. Det är dock fråga om gallring och inga kalhyggen. Där stigen går ut på en skogsväg finns ett stort timmerupplag och där står även två processorer, som används till avverkningen. Fantastiska maskiner. Vi pratar hela tiden under vandringen och jag berättar om hur jag under tonåren varit med om att dra timmer ur skogen med häst och stått med barkspade och barkat timmer. När vi jämför med nutidens skogsmaskiner inser jag att min ungdom ligger långt tillbaka i tiden.

Vildmarken tar vid

Nu kommer vi till ledens mest spännande parti, för nu börjar vildmarken ta vid. Det blir nästan lite norrländskt över terrängen med myrmarker, tjärn och hjortronblad. Vi kommer till de två syskontjärnarna Ljustjärn och Mörktjärn. Det är vackert, vilt, oexploaterat och genuint. Stigen är smal och man måste se var man sätter ner fötterna. Vi stannar till vid vindskyddet intill Ljustjärn.

Lupiner med Ljustjärn i bakgrunden.

Foto: Rune Blidh.

Precis då börjar det smådugga. Vi tror vi ser en smålom som dyker ute på tjärnet och försöker fotografera den, med vår för fågelfotografering otillräckliga kamerautrustning, under de korta stunder den är uppe över ytan. Vi följer stigen lite längre bort och går ner till stranden bland skvattram, ängsull och hjortronblad och kommer lite närmare dykanden, men kan konstatera att det nog var en kniphona. När vi tittar ner på backen upptäcker vi en kolsvart huggorm, som ligger ihoprullad i huggläge. Vi iakttar den på respektfullt avstånd och fotograferar den. Efter att den låtit sig fotograferas ringlar den långsamt iväg in bland lingonriset. Vi tittar extra noga var vi sätter fötterna, när vi går tillbaka till stigen.

Strax därpå kommer vi till Bromossen, som är en stor mosse, där man lagt ut en lång spång. Informationsskylten informerar oss om att där en gång byggts en kavelbro, som är en gammal teknik där man lade ut timmerstockar för att förstärka övergången över sankmarker. Mossen upptar stor yta och där finns det även rikligt med hjortronblad. Vi ser också kart och någon blomma.

Strax därefter kommer ett stort kalhygge. Vi stannar till och lyssnar på en trädpiplärka, som håller konsert i ett sparat träd. Stigen är kantad av högstubbar, som lämnats kvar som en naturvårdsåtgärd, då många insekter är beroende av döda träd för sin överlevnad.

I anslutning till hygget ligger Eskilstorp, där ett antal kolbottnar vittnar om att det funnits gott om kolmilor, när bruken i närheten behövde träkol.

Efter att ha passerat Eskilstorp kommer vi ut på en grusväg och vägvisarna beordrar oss att följa vägen söderut. Det visar sig vara Trehörningsvägen

Efter en mils vandring har man nått Niklasdamm.

Foto: Rune Blidh.

och vi går i cirka en kilometer på den, innan vi på nytt anvisas in i skogen. Efter att ha passerat en damm och en mossbelupen stenmur kommer en brant, krokig nerförsbacke som så småningom leder ner till vägen väster om Niklasdamm. Vi tar paus och äter ett par smörgåsar vid Niklasdamms rastplats. Nu skiner solen för fullt och sjön vid rastplatsen ligger spegelblank. Vid Niklasdamm låg ett av stångjärnsbruken längs leden. En stenmur lite längre ner är förmodligen ett minne från den tiden.

På väg mot fornborgen

Vi har nu gått en mil. Det är stelt att resa sig igen efter pausen, men snart är vi åter igång. Efter några hundra meter längs vägen går vi in i terrängen igen. Efter att ha gått över ett hygge kommer vi till det gamla svedjelandet Bråne och där går stigen en stund längs Varnan. Där finns vackra raviner och lövskog. Efter några kilometer kommer vi ut på en grusväg igen och följer den fram till Älvbron, där det andra stångjärnsbruket låg fram till mitten på 1860-talet. Vi har nu gått halva vägen, alltså 15 kilometer, och kliver av vägen och fortsätter in på skogsstigar igen. Leden fortsätter över hyggen och spångar, ömsom tät och gles skog i kuperad terräng. Efter ett par kilometer passerar leden en asfalterad väg, som är vägen till soptippen. Det känns nästan lite överkligt att helt plötsligt gå några steg på asfalt. Leden fortsätter sedan som en skogsstig och vi kommer fram till skyltar, som förtäljer att vi gått tre kilometer från Älvbron och har lika långt kvar till fornborgen. Vi trodde vi gått lite längre och nu börjar det kännas som om det är dags för nästa rast. Den är dock planerad till fornborgen, så vi fortsätter. Det medhavda vattnet börjar bli ljummet, men det är ändå viktigt att fylla på kroppens vätskedepåer.

Stigen är nu ganska smal och krokig och ringlar sig fram genom blåbärsriset i barrskogen och det gäller att lyfta på fötterna för att inte snubbla på rötter eller stenar. Där finns även några partier med ganska högt gräs. Under några korta bitar går leden längs grusvägar. En av dessa går i ett svagt uppförslut och det syns att det runnit stora floder längs vägen. Förmodligen från översvämningen som var i augusti året innan. När vi nått krönet på den backen fortsätter det in i ett hav av lupiner. Vi befinner oss då på Skathöjden.

Vi fortsätter genom skogen och kommer ut vid bergtäkten i Östervik. Vi stannar till och iakttar en duvhök, som flyger och spanar lågt över området. Nu följer leden vägen och vid ett ställe, där en väg från skogen ansluter till vägen vi går på, ser vi hur vattnet forsar fram vid föregående års översvämning och man har där dikat för att leda bort vattnet från bergtäkten.

Äntligen är vi framme vid fornborgen! För att ta sig dit går vi uppför en ganska lång, brant, slingrig stig. Vi slår oss ner på en bänk bland de rödviolenta tjärblomstren, som står i sin fagraste blomning. Egentligen finns inte något som vittnar om att det varit en borg här uppe, men den antas ha funnits någon gång under järnåldern mellan år 400–600. Nu smakar det gott med kaffe och smörgåsar, vars ost svettas lika mycket som vi själva. Vi har nu gått tjugoen kilometer och nio återstår. Vi förundras över hur väl skyltad leden är. Inte en enda gång har vi stått och funderat på var vi skall gå. Det finns alltid någon form av vägvisare, som anvisar den fortsatta färden.

Vandrings- och cykelleden vid Varnumsviken.

Foto: Rune Blidh.

Tillbaka till civilisationen

När fötter och ben börjar bli slitna är utförsbackar jobbigare än uppförsbackar. Därför litar det på att börja färden från fornborgen med en utförsbacke. Det går mycket utför tills vi kommer ut på vägen mot Kärret vid Kroksvikskorset. Nu är vi tillbaka i civilisationen. Vi går parallellt med E18 tills vi går under vägen via en tunnel och in i ett skogsparti med blandskog, där lövsångaren och bofinken sjunger ikapp, och passerar det man tror är Adlersparres tekälla. Där följer vi en stig som kommer ut på gamla vägen mot Karlstad och för första gången går vi en längre sträcka på asfalt. Det känns ganska hårt för tentaklarna efter två mil längs mjuka skogsstigar.

Efter en avstickare till den engelska trädgården, som tillhörde Gustavsviks herrgård, följer leden cykelvägen längs det spännande fågelskyddsområdet vid Varnumsviken, där vi har turen att få se ett par av de häckande steglit-

sorna. Det känns stumt i benen nu när vi går längs grusvägen. Reumatismen i mina fötter värker och jag går så mycket som möjligt på gräs. Ute i viken är inte så mycket liv vid denna tid på året, men en flock grågäss och några häckande tofsvipor syns till.

Vi stannar till vid Kafferian och köper kaffe samt kostar på oss en god citronbiskvi, innan vi avverkar de avslutande två och en halv kilometerna in till staden.

Sista informationstavlan berättar om Marieberg och Galgviken. Uppe på den där liggande kullen har en gång varit en avrättningsplats. Det var även från denna plats som järnet fraktades ut innan järnvägen från Sjöändan byggdes.

Sista etappen blir på asfalt och benen är bra stumma efter den tre mil långa vandringen. Men det är värt allt besvär. Vår gångtur har tagit drygt åtta timmar och vi kan tänka tillbaka på en dag full av upplevelser med allt från bebyggda trakter med odlingsmarker via skogsvägar, slingrande, kuperade stigar till ren vildmark. Vi känner oss fullmatade med intryck och det känns skönt att komma in och duscha av sig den stinkande svetten, som sitter som klister längs kroppen.

Att gå tre mil i kuperad terräng är ganska fysiskt krävande och man bör vara någorlunda van vid långa vandringar, innan man bestämmer sig för att gå hela sträckan. Man kan även gå delsträckor. Då rekommenderar jag det sju kilometer långa partiet mellan Bergsjötorp och Niklasdamm. Järnleden är en säregen upplevelse med sin kombination av skiftande natur, historiektioner och lustfylld motion. Jag kommer säkert att gå den igen, men kanske under en annan årstid.

Källor

Faktauppgifter hämtade från tavlor längs vägen.

<http://www.visitkristinehamn.se/sv/jarnleden>. Hämtat 17 juli 2015.